

Svaki put kada pristupamo krugu tema iz oblasti kulturne problematike uveravamo se kako se na pojedinim sektorima ovog nepreglednog područja malo odmaklo. Mnoge teme su raspravljane, postoje i neke istraživanja, ali se ima ušesak da ni na jednom području ove oblasti nismo sistematski uznapredovali. U nekim ključnim pozicijama koje bi nam omogućile da krenemo dalje, a da se ne vraćamo na već pređeni put. Jednog celovitog pristupa svakako nije bilo. Naravno je veliki rasporak između brojnih razmatranja, od kojih neka, opravdano ili ne, imaju pretenziju da oduz teorijska, i malobrojnih istraživanja koja su izvršena na ovom području. Utoliko je teže svakom istraživaču koji se poduhvata da nešto ispita na ovom manje ili više neispitanom terenu. Možda je čak društvena sredina u kojoj se rasprostiru kulturne vrednosti ponajmanje istražena. Stvaraloci i stvaralaštvo i nastala dela kao delovi jedne integralne kulturne pojave u nekim svojim vidovima su svakako više proučavani, ili je bar o njima više govoreno. Kakva je pak ta društvena sredina koja se aktuelno ili potencijalno javlja kao polje gde se kulturne vrednosti rasprostiru, kakve su njene stvarne receptivne mogućnosti i očekivanja — o tome vrlo malo znamo. U velikoj meri izdiferencirana, sa komponentama koje su i same vrlo složene, ta sredina je još uveliko nepoznata. Samo ona velika podela na gradsko i seosko područje otkriva čitava dva sveta, a u krilu svakoga od njih postoji još bezbroj manjih ili većih razlika. Svet seoske sredine, još uvek u znatnoj meri izolovan od tokova kulturnog razvoja, sa svojim specifičnim mogućnostima i zahtevima, ali u svakom slučaju otvoren da prihvati mnogo toga što mu se pruža i još više toga što mu tek treba pružiti, svakako je najmanje poznat.

Rezultati koje želimo da saopštimo u ovom napisu upravo su plod jednog istraživanja koje je pre dve godine sprovedeno u četiri opštine na teritoriji Srbije. Za ovu priliku izabrali smo one podatke koji otkrivaju neke preduslove ili dispozicije za prijem kulturnih vrednosti u seoskoj sredini ispitivanih naselja. Ukoliko bude nešto jasnije kakvi su u stvari ti preduslovi, a iznemo samo tri momenta njihova, smatraćemo da je ovaj prilog mali doprinos razgovorima o aktuelnim problemima jugoslovenske kulture.*

Pod dispozicijom jedne sredine za prijem kulturnih vrednosti podrazumevamo pre svega stepen školske spreme, raspoloživost slobodnog vremena i mogućnost za novčana izdavanja u svrhu zadovoljevanja kulturnih potreba. Time se svakako ne iscrpljuju svi elementi te dispozicije, ali smatramo da su oni najbitniji.

Potrebni stepen školske spreme za prijem najvećeg broja kulturnih vrednosti u seoskoj sredini smatramo četiri razreda osnovne škole i školsku spremu veću od te. Ovaj kriterijum se, dakle, razlikuje od statističkih kriterijuma koji utvrđuje pismenost, odnosno nepismenost. Ukoliko je u tako određenoj populaciji

sa većim procentom zastupljena kategorija lica samo sa četiri razreda osnovne škole, smatramo da je dispozicija u kojoj je reč u ovom pogledu slabije izražena, naročito za prijem svih onih kulturnih vrednosti prenošenih u pisanom vidu.

Pod slobodnim vremenom, kao što je uobičajeno, podrazumevamo vreme oslobodeno svih društvenih, radnih i porodičnih obaveza, dakle, vreme koje može da bude ispunjeno kulturnim ili drugim aktivnostima neobaveznog karaktera. To vreme u ovoj sredini gde privredna aktivnost nije fiksirana u radnom vremenu

sa potrebnom školskom spremom, a jedno ispod 50%. Procent lica samo sa četiri razreda osnovne škole u ovom okviru kreće se oko 90%, samo u jednom naselju oko 80%. U opštini Suva Reka dva seoska naselja imaju ispod 50% lica sa potrebnom školskom spremom, a u jednom naselju taj procent je preko 50%. Lica sa četiri razreda osnovne škole dominiraju u sva tri naselja sa preko 90%. Ma koliko ovi procenti imali karakterizacije, oni u svakom slučaju izražavaju manje ili više izraženu dispoziciju za prijem kulturnih vrednosti, pri čemu, a to treba imati stalno na umu, granica

od sat i po. Opštine Brus i Suva Reka su tu negde između njih, jedna sa sedamdeset i četiri, druga sa osamdeset i pet minuta. Nedeljom se, razumljivo, slobodno vreme povećava i na selu, pa tako u Petrovcu dostiže skoro dva sata, a u Pančevu premaša tri sata. U druge dve opštine je preko dva sata. Zima, period reduciranih aktivnosti i izmenjenog ritma života, ostavlja, naravno, daleko više slobodnog vremena. I radnim danom i nedeljom, uz sve razlike koje postoje među njima, postoji dovoljno slobodnog vremena u svim opštinama. Nigde nije ispod dva sata, a uglavnom se kreće oko vremenskog iseka od četiri sata.

Ne treba, međutim, zaboraviti da slobodno vreme često organizujemo i prema željenim i mogućim aktivnostima, pa tako, čak i u granicama jednog rigidnog sistema obaveza, pronalazimo mogućnosti za bavljenje tim aktivnostima, kao što i pri manjim radnim i drugim obavezama slobodno vreme ostaje rasplutno ukoliko nije usmereno na nešto. To donekle pokazuje i rang lista aktivnosti koje ispunjavaju slobodno vreme stanovnika ovih naselja. Skoro svuda je, i leti i zimi, na prvom mestu odmaranje kao pasivan vid korišćenja slobodnog vremena. Ako uzmemo u obzir dužinu i napor radnih aktivnosti na selu, onda je to i razumljivo, ali to u isto vreme može da bude i indikator nedovoljnosti drugih aktivnosti kojima bi se ljudi u slobodnom vremenu bavili. Slušanje radija i čitanje su najčešće na drugom odnosno trećem mestu. Ova vrsta aktivnosti pogotovo izbijaju u vrh rang liste zimi. Među pet najčešće korišćenih aktivnosti u slobodnom vremenu su još šetanje, posjećivanje prijatelja i samo u Petrovcu na Mlavi gledanje televizijskog programa i odlazak u dom kulture. Ovo očigledno ukazuje na siromaštvu aktivnosti koje bismo mogli okvalifikovati kao kulturne.

Odsustvo izdataka za kulturne potrebe, koje, kao što ćemo videti, nije retko, može opet da bude dvoznačno protumačeno: kao znak siromaštva stanovnika i kao simptom odsustva kulturnih vrednosti u datoj sredini. U tom smislu i treba prihvatiti podatak da u pojedinim naseljima oko 50% lica za mesec dana nije izdalo ni jedan dinar za kulturne potrebe. Podatak dosta porazan i za naselja o kojima je reč svakako rezultat obostranog siromaštva — i stanovnika i kulturnih vrednosti. To su Dvorane i Mušutište u opštini Suva Reka, Dupci u opštini Brus i Setonje u opštini Petrovac. U ostalim naseljima opštine Petrovac i u naseljima opštine Pančevo procent takvih lica je daleko manji. S druge strane, međutim, prosečni iznos novca na svakog ispitivanog stanovnika izdvojen za zadovoljavanje kulturnih potreba pokazuje da ova stavka u budžetu nije značajnija. U naseljima opštine Suva Reka taj iznos nije veći od 150 din., u naseljima opštine Petrovac na Mlavi, premaša 200 din., u naseljima opštine Brus približava se sumi od 300 din., a jedino u opštini Pančevo se zaokružuje na oko 600 din. Nije potrebno da govorimo o tome šta može za ove sume da se obezbedi.

Potrebno je na kraju ipak da naglasimo da svi ovi pokazatelji imaju osnovnu vrednost. Postojanje određenog stepena školske spreme, slobodnog vremena i finansijskih mogućnosti samo su nužan ali ne i dovoljan uslov da kulturne vrednosti u jednoj sredini budu i zaista korišćene. Drugu stranu sačinjavaju kulturne institucije i njihova funkcija.

MILOŠ NEMANJIĆ

dispozicija društvene sredine na selu za prijem kulturnih vrednosti

nema svoje jasno izdvojene konture, nije dato u jednom odelitom vremenskom iseku. U velikoj meri disperzovan, ono varira zavisno od sezone, a na njegovo korišćenje neosporno utiču i dalje seoskog stanovništva i mogućnosti da se nečim ispuni.

Izdaci za kulturne potrebe uključuju pre svega mogućnost izdavanja određene sume novca za ovu vrstu potreba, spremnost da se to izdavanje zaista i izvrši i mogućnost da se tim izdavanjem stvarno i zadovolje određene kulturne potrebe.

Stepen školske spreme stanovnika seoskih naselja opštine Pančevo dostiže skoro optimalnu granicu za ovu vrstu naselja, pa se tako ova opština u tom pogledu nalazi na prvom mestu. Ovdje je u svim naseljima procent lica sa potrebnom školskom spremom iznad 60%. Po redak deset naselja daje ovu sliku: u jednom naselju je procent lica sa potrebnom školskom spremom preko 80%, u četiri naselja je taj procent preko 70%, a u pet naselja preko 60%. Što je još važnije, zastupljenost, lica samo sa četiri razreda osnovne škole ovde je najmanja, iako, što je razumljivo, ta lica predstavljaju najbrojniju kategoriju među onima sa potrebnom školskom spremom. U četiri naselja ova lica su zastupljena sa nešto preko 70%, a u šest naselja sa nešto preko 80%.

Stepen školske spreme u naseljima opštine Petrovac na Mlavi zadovoljava možda jedan minimum. Ova opština sa trideset naselja, koja imaju domove kulture, ima četrnaest naselja u kojima je procent lica sa potrebnom školskom spremom između 50% i 80 %, a u ostalim naseljima je preko 60%. Situacija je, međutim, manje povoljna kada vidimo da je u ovoj strukturi kategorija lica samo sa četiri razreda osnovne škole zastupljena gotovo svuda sa preko 95%.

Brus i Suva Reka su na trećem, odnosno četvrtom mestu po stepenu školske spreme stanovnika. Od ispitivanih seoskih naselja u opštini Brus dva naselja imaju jedva nešto preko 50% lica

i u ovim uslovima postaje krajnje elastična.

Slobodno vreme, taj željeni međuprostor između radnih i drugih obaveza, jedan od bitnih preduslova za kulturne aktivnosti na selu, u ovoj sredini je vrlo nejednako raspoređeno i u pojedinim periodima vrlo ograničeno. Međutim, čak i tu postoje znatne varijacije od opštine do opštine i čak od naselja do naselja.

Danica Masniković: Odsustvo

Najmanje slobodnog vremena radnim danom leti imaju stanovnici opštine Petrovac na Mlavi, oko četrdeset minuta, najviše stanovnici opštine Pančevo, više

* Specijalno formirana ekipa od strane Republičkog sekretarijata za kulturu SR Srbije u sastavu: Stevan Majstorović, Marica Popović, Milivoje Ivašević, Miroslav Antić, Miloš Nemanjić i Vlastko Petković, od kojih je sad polovina u Zavodu za proučavanje kulturnog razvika, sprovede istraživanje o mestu i ulozi doma kulture u opštinama Petrovac na Mlavi, Brus, Pančevo i Suva Reka, koje je trajalo od maja do avgusta 1965. god.

(Nastavak sa 13. strane)

U pomenutim komisijama angažovano je 738 lica. Njihova kvalifikaciona struktura je sledeća: 37 sa visokom stručnom spremom, 49 sa višom, 76 sa srednjom i 18 sa nižom, a za 558 nije poznata stručna sprema. Po zanimanju i dalje su na prvom mestu prosvetni radnici sa 109 predstavnika. Iza njih slede radnici 74, službenici 72, pravnici 17 itd. Takođe je angažovano 76 učenika, studenata i omladinaca sa sela, što se može smatrati i prirodnim s obzirom na dosta veliki broj komisija pri opštinskim komitetima Saveza omladine.

PLAĆENI SLUŽBENICI I LI FUNKCIONERI KULTURNO-POLITIČKIH ZAJEDNICA OPŠTINA

Od 71 opštinske KPZ plaćenih službenika sa različitim radnim statusom i funkcijama ima u 30 opština. Ukupan broj zaposlenih je 33. Od toga izabranih lica koja su u stalnom radnom odnosu sa funkcijom predsednika ima 6, izabranih sekretara 14, sekretara (nije u svim slučajevima poznato da li je biran) 8. Sva ova lica, njih 28, u stalnom su radnom odnosu. Ostalih 5 su honorarni administrativni ili finansijski službenici na radnim mestima knjigovode, blagajnika ili sekretara.

Školska sprema stalno zaposlenih je sledeća: višoka 3 (od toga 1 predsednik i 2 sekretara), viša 10 (od toga 3 predsednika i 6 sekretara), srednja 10 (predsednik 1 i sekretara 8), niža 4 (predsednik 1, sekretar 1) i visokokvalifikovani radnik 1.

Ranija zanimanja, odnosno radno mesto pre zaposlenja u KPZ poznato je za 20 lica. Njih 9 bili su prosvetni radnici, 4 politički radnici, 3 direktori kulturnih institucija, 2 službenici i po jedan filmski radnik i radnik.

Vrlo je uočljivo da gotovo 50% ovih lica imaju po preko 15 godina radnog staža, što znači da se uglavnom radi o iskusnim radnicima. Većina njih je i ranije obavljala odgovorne poslove u obrazovnim,

kulturnim i političkim institucijama. Gledano sa ovih pozicija može se konstatovati da je struktura kadrova u KPZ znatno bolja nego u ostalim organizacijama koje se bave kulturom u komunama SRS. Teko se utvrditi koliko postojanje plaćenih lica utiče na rad KPZ i kulturni život u komunama, ali sa obzirom na iznete podatke i profil tog kadra verujemo da je njihov udeo u formulisanju i pokretanju kulturnih akcija u komunama značajan.

KULTURNE AKTIVNOSTI I AKTIVNOSTI U RADNIM ORGANIZACIJAMA

Dilema je da li i kako danas organizovati kulturni život u preduzećima. Pojedine komune koje su odgovorile da nema nikakvih kulturnih inicijativa u preduzećima navode da kulturni život organizuju centri za kulturu i umetnost radničkih univerziteta, sindikalno veće, kulturno-prosvetna zajednica, kulturno-prosvetna i kulturno-umetnička društva. Anketirani su naveli niz razloga koji onemogućavaju kulturni rad u radnim organizacijama. To su pre svega male radne organizacije, mlada, novosnovana preduzeća, rad u više smena, nezainteresovanost organa samoupravljanja, sindikata, omladine, velike razdaljine od mesta boravka do radnih mesta i slično. Pored ovih razloga pretežno subjektivne prirode, anketirani su naveli i niz subjektivnih razloga kao što su nedostatak inicijative, nedostatak iskustva, kampanjski rad u ovoj oblasti, nezainteresovanost i slično. Neosporno je da se u manjim privredno nerazvijenim komunama sa malim brojem radnih organizacija ne može očekivati da postoji kulturni život u preduzećima. Međutim, iz odgovora koje smo dobili očigledno je da ova aktivnost nema odgovarajuću društvenu kontrolu, da se ne smatra "neophodnom", bar ne u ovom trenutku. U prilogu ovog tvrdnj ide i činjenica da samo u jednom preduzeću postoji referent za kulturno-zabavni život. Karakteristični za klimu koja vlada je i odgovor iz jedne opštine: "U našoj opštini ne postoje aktivnosti za podsticanje kulturne inicijative u

preduzeću. Ovaj posao delimično obavlja plaćeni predsednik komiteta Saveza omladine koji pored ostalih problema ukazuje na kulturne inicijative u preduzećima".

Na osnovu odgovora anketiranih može se uglavnom konstatovati da se za sada kulturne inicijative iscrpljuju u organizovanju koncerata zabavne i narodne muzike.

Podatke o kulturnim aktivnostima dao je veoma mali broj opština. Na osnovu tih podataka imamo sledeću situaciju: u 91 preduzeću ima nekih kulturnih aktivnosti, dok u 567 preduzeća nema nikakvih.

REZIME

U opštinama postoji znatan broj raznih foruma zaduženih za kulturu. Na svaku od njih dolaze prosečno po 3 društvena tela (saveta, komisija, odbora i sl.) koji imaju neposredan uticaj na kulturni razvoj opštine. Postoje još i po dva slična tela koja indirektno utiču i na razvoj kulturne delatnosti. Po ovim podacima izgleda da je bar formalno kulturna aktivnost jedna od najvažnijih od kojih brinu sve društveno-političke i samoupravne organizacije. Sasvim je sigurno da, na primer, za industriju i poljoprivredu nije zadužen ni približan broj društvenih organizacija. Ali, koliko kultura od toga ima koristi?

Moglo bi se očekivati da tolikom broju foruma odgovara i veliki broj kulturnih akcija i inicijativa. Međutim, ta srazmera ne postoji. Čak je i u disproporciji. Sve te mnogobrojne institucije, izuzev retkih izuzetaka, kao da služe uglavnom same sebi. Kao što ovi podaci svedoče stepen institucionalizma je vrlo visok i stoji nasuprot malom broju novih inicijativa i skučenom kulturnom životu komune.

Nedostatak ankete je u tome što se uglavnom držala organizacija na nivou opštine i nije obuhvatila i druge teritorijalne jedinice, mesne zajednice, mesne organizacije SSRN i slično. Tako bi verovatno broj foruma i broj lica koja rade na "problemu kulture" bio znatno veći.

Milivoje IVANIŠEVIĆ